

Çocuk Yetiştirme Tutumları ve Bağlılıklarının Kültür İçi ve Kültürlerarası Karşılaştırılması

Ayşe Ayçiçeği Dinn

Diane Sunar

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

İstanbul Bilgi Üniversitesi

Özet

Kültürlerarası ve Türkiye'deki genç yetişkinlerin ebeveynlerinin çocuk yetiştirme uygulamalarına dair algılarını kabul, psikolojik kontrol ve katı kontrol bağlamında karşılaştırmak amacıyla 271 Amerikalı, 921 Türk üniversite öğrencisine Ebeveyn Davranışı Çocuk Bildirimi Ölçeği (EDÇBÖ-30) (Schludermann ve Schludermann, 1988) uygulanmıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin üç ayrı coğrafi bölgesinden (Metropol İstanbul, Batı ve İç-Doğu Anadolu) katılan katılımcılar yatay ve dikey toplulukçuluk ölçeğini de cevaplamışlardır. Kabul boyutuna yönelik puanlar, her iki kültür için de benzerlik gösterirken, kontrol boyutlarında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Türkiye'deki ebeveynler psikolojik kontrol ölçeğinde daha yüksek, ABD'deki ebeveynler ise katı kontrol ölçeğinde daha yüksek puanlar almışlardır. Kabul boyutu her iki kültürde ve her iki kontrol türü ile negatif ilişkilidir. Ebeveynlerin kabul ve kontrol boyutlarını yordayan faktörler, Türkiye içinde bölgesel farklılıklar, ebeveynlerin cinsiyeti, çocuklarının cinsiyeti, ebeveynlerin eğitim seviyesi ve dikey toplulukçuluk olarak ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Çocuk yetiştirme yöntemleri, ana-baba kabulü, ana-baba kontrolü, bireycilik-toplulukçuluk, kültürlerarası karşılaştırmalar

Abstract

With the aim of making both cross-cultural and within-Turkey comparisons of young adults' perceptions of their parents' child-rearing practices with regard to acceptance, psychological control and firm control, the Children's Report of Parent Behavior Inventory (CRPBI-30; Schludermann and Schludermann, 1988) was administered to 271 U.S. and 921 Turkish university students. Turkish respondents, from 3 distinct geographical areas of Turkey (Metropolitan, West and Central-East Anatolia), also completed a measure of horizontal and vertical collectivism. Acceptance scores were similar across cultures, while parents in Turkey were rated higher on psychological control and U.S. parents were rated higher on firm control. Acceptance was negatively related to both types of control scores in both cultures. Regional differences within Turkish culture were found in the impact of factors such as sex of parent, sex of child, educational level of parents, and level of vertical collectivism in predicting parental acceptance and control scores.

Key words: Child-rearing practices, parental acceptance, parental control, individualism-collectivism, cross-cultural comparisons

Çocuk yetiştirme tutumlarındaki kültürlerarası farklılıklar, belirleyicileri, bağıntıları ve sonuçları itibarıyla, sosyal, gelişim ve kişilik psikologları için yıllardır süregelen bir ilgi alanıdır. Tutumların davranışları yönlendirdiği yönündeki varsayım, konuyu hep gündemde tutmaktadır. Özellikle anne-babaların çocuklarına gösterdikleri sevgi ve yakınlık ile çocuklarının üzerinde kurdukları kontrol arasındaki etkileşim ve etkiler merak konusu olmuştur (örn., Maccoby ve Martin, 1983). Aynı zamanda bu etkileşim ve etkilerin kültürler arasında değişip değişmediği de merak edilmiştir (örn., Rohner ve Britner, 2002).

Bu çalışma, genç yetişkinlerin, ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumlarına dair algılarında meydana gelen farklılaşmaya odaklanmaktadır. Bu farklılaşmanın, gerek iki farklı kültür (ABD ve Türkiye) arasında, gerekse Türkiye içerisinde coğrafi/kültürel bölgelere, demografik özelliklere ve kültürel yönelim (yatay ve dikey bireycilik ve toplulukçuluk) düzeylerine bağlı olması beklenmektedir.

Bireycilik –Toplulukçuluk

Hofstede'nin (1980; 2001) kültürel yönelimlerin temel boyutlarından biri olarak öne sürdüğü bireycilik-toplulukçuluk, kişilikten aile etkileşimlerine ve iş ortamlarına kadar değişen bir bağlamda yapılan yoğun kültürlerarası çalışmaların ana temasını oluşturmaktadır (gözden geçirme için bkz. örn., Earley ve Gibson, 1998; Kağıtçıbaşı, 1997; Triandis, 2001). Bu araştırmacılara göre, bireyci yönelimde bir kişinin en büyük önceliği kendi amaç, ihtiyaç ve isteklerine tanıdığı düşünülürken, toplulukçu yönelimde ise bir kişinin en büyük önceliği, grup içerisindeki diğer kişilerin ihtiyaç ve beklentilerine tanıdığı ve kendi amaç, ihtiyaç ve isteklerini gruba uyum sağlamak adına ikinci plana alma eğiliminde olduğu düşünülmektedir.

"Bireyci" ve "toplulukçu" olarak tanımlanan kültürlerin çok heterojen olmaları sebebiyle bu kavramların açıklayıcı değişkenler olarak kullanılması konusunda önemli tartışmalar olmasına rağmen (bkz. Fiske, 2002; Oyserman, Coon ve Kimmelmeier, 2002; Voronov ve Singer, 2002), Oyserman ve arkadaşları (2002) şu sonuca varmıştır; "gözleme dayanan kanıtlar, bireycilik ve toplulukçuluğun temel psikolojik süreçleri etkilediği ve Amerikalıların bireycilik ve toplulukçuluk açısından diğer ülkelerden farklılaştığı yönündeki görüşleri desteklemektedir" (s. 43).

Belki de ABD kültürünün, bireyci kültürün prototip bir örneği olarak görülmesi sebebiyle, kültürlerarası karşılaştırmaların büyük bir kısmı ABD ile diğer kültür ya da kültürlerin karşılaştırılması şeklinde gerçekleştirilmiştir (Fiske, 2002). Bu çalışma da benzer şekilde aynı düzeni takip eder. Bu araştırma için karşıt kültürler,

Hofstede'nin (1980), bireycilik indeksinde orta derecede düşük bir bireycilik seviyesi ile sınıflandırılmış olan Türkiye ile çalışma yapılmış olan tüm uluslar arasında en yüksek puanı alan ABD'dir.

Çeşitli çalışmalarda, Türkiye'de toplulukçuluğun güçlü olduğuna dair bulgular ortaya konulmuştur (örn., Oishi, Diener, Lucas ve Suh, 1999). Kağıtçıbaşı (1982; 2007) Türk kültürünün bir "ilişkililik kültürü" olduğunu öne sürmüştür. Diğer yandan pek çok çalışma Türkiye'nin Hofstede'nin belirtilen sıralamasının gösterdiğinden daha bireyci olabileceğine işaret etmekle birlikte (örn., Anamur, 1998; Ayçiçeği-Dinn ve Caldwell-Harris, 2011; Caldwell-Harris ve Ayçiçeği, 2006; Göregenli, 1997; İnemen, 1996; Sunar, 1999), sonuç olarak Türkiye'nin ABD'den daha az bireyci ve daha çok toplulukçu bir kültürel yönelime sahip olduğuna dair pek az soru işareti bulunmaktadır.

Bireycilik-toplulukçuluk kavramlarını daha ayrıntılı tanımlayabilmek adına, Triandis ve arkadaşları yatay ve dikey olarak adlandırdıkları ikinci bir boyut önerip araştırmışlardır (Singelis, Triandis, Bhawuk ve Gelfand, 1995). Bu görüşle, bireycilik-toplulukçuluk, dikey ve yatay bireycilik ile dikey ve yatay toplulukçuluk olarak dört kategoriye ayrılmıştır. "Dikey" kutup hiyerarşi ve otoriteyi ifade ederken, "yatay" kutup tam tersine eşitlik ve hiyerarşik ayrımın olmamasına işaret eder. Bu boyutları kullanan çalışmalar genel olarak ABD'nin "dikey bireycilik" kategorisine girerken (bkz. Chiou, 2001; Triandis, 1995), Türkiye'nin "dikey toplulukçuluk" kategorisinde olduğunu göstermiştir. Fakat Çukur, de Guzman ve Carlo'nun (2004) bulguları bu beklentiyi desteklememiştir: dikey toplulukçuluk ölçeğinde Türkiye ve ABD örneklemelerin arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak dikey-yatay bireycilik-toplulukçuluk sadece kültürler arasında değil, kültürler içinde de farklılık gösterebilir (Çukur ve ark., 2004; Kağıtçıbaşı, 1997; Oyserman ve ark., 2002). Bu çalışmada bireycilik-toplulukçuluk ölçümleri dikey ve yatay boyutları içermekte olup sadece Türkiye'deki katılımcılara uygulanmıştır.

Ebeveynlik Tarzı

Kırk yılı aşkın bir süredir, ebeveynlik tarzına yönelik tartışmaların sıklıkla iki baskın modelin etrafında döndüğü görülmektedir. Bunlar: (1) Baumrind (1967) tarafından belirlenen otoriter, açıklayıcı/demokratik ve izin verici tipleri içeren üç kategorili şema ile (2) Maccoby ve Martin (1983) tarafından tanımlanan iki boyut (sıcaklık ve kontrol) enine kesildiğinde ebeveynliği dört kategoriye ayıran şemadır (Baumrind'in 3 kategorisine ihmalkâr tarzın eklenmiş halidir). Dört kategori modeli, deneysel destek sağlamanın yanında, en azından batılı araştırmacılar açısından akla yatan bir model olmuştur. Ne var ki, bu modelin temel önermelerinden biri, kül-

türlerarası çalışmalardan çıkan sonuçlar açısından ciddi düzeyde sorgulanmıştır. Özellikle, düşük sıcaklık ve yüksek kontrolün kesişimi olarak tanımlanan dört kategorinin biri olan “otoriter” kategori, ebeveynlik tarzı açısından toplulukçu toplumlardaki bazı araştırmaların bulgularına göre düşük sıcaklığı göstermez ve sadece yüksek kontrole işaret eder (bkz. örn., Rohner ve Pettengill, 1985; Rudy ve Grusec, 2001).

Tüm dünyada ebeveyn sıcaklığının çocuklar üzerinde hayati bir öneme sahip olduğu konusunda oluşan fikir birliği ile beraber (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner ve Britner, 2002), kültürlerin bireyci ve toplulukçu olmalarına göre ebeveyn sıcaklığı açısından farklılıklarına yönelik pek az kanıt vardır (Putnick ve ark., 2012), (Kuşkusuz, her kültür içinde birey olarak ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri sıcaklık ve kabul büyük ölçüde farklılaşabilir). Öte yandan, çocukların ebeveynlerinin kontrol davranışlarından yaptıkları çıkarımlarla ilgili bazı tartışmalar vardır. Kağıtçıbaşı (2007; 2012), Rohner ve Pettengill (1985), Rudy ve Grusec (2001) gibi araştırmacılar, ABD’deki ya da diğer bireyci kültürlerdeki çocukların, ebeveynlerinin otoriter davranışlarını, reddedilmenin kanıtı olarak algılayabileceklerini ileri sürerken, otoriter yönelimli toplulukçu kültürlerdeki çocukların ise böyle bir çıkarımda bulunmayarak, otoriter ebeveynlerini diğer kültürlerdeki çocukların ebeveynlerini gördükleri kadar sıcak ve kabullenic görececeklerini savunmuşlardır. Başka bir deyişle, kültürün normatif yapısının, çocukların ebeveynlerinin davranışlarına yönelik yorumlarını ve beklentilerini şekillendirdiği öne sürülmektedir (Soenens ve Beyers, 2012; ayrıca bkz. Gao, Chen ve Li, 2015).

Bu yaklaşım, kültürün hızlı bir değişime uğraması halinde ne olacağına dair merak uyandıran bir soruyu da gündeme getirir. Sanayileşme ve kentleşme yönünde hızlı sosyal ve ekonomik bir değişim içindeki geleneksel toplulukçu toplum içinde büyüyen çocuklar, otoriter ebeveynlerini daha önce de olduğu gibi sıcak ve kabullenic görmeye devam mı edecekler, yoksa otoriter davranışı reddedilmek olarak mı algılayacaklardır? En azından bazı koşullarda, ikinci seçeneğin olabileceğine dair bazı bulgular vardır. Örneğin Sunar (2009), şehirli Türk ergenlerde bulunduğu yüksek kontrol ve sevgi algısı arasındaki negatif ilişkinin, kendi ebeveynlerindeki veya büyükbaba ve büyükannelerindeki çok daha güçlü olduğunu bulmuştur. Burada sunulan çalışmanın deseninin, Türkiye’nin ekonomik büyüme ve kentleşme açısından farklı özelliklere sahip bölgelerinde yaşayan genç grupları karşılaştırmaya imkan tanınması nedeniyle, konunun açıklığa kavuşturulmasında yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Sıcaklık durumunun aksine, çoğu Çin kültürü ve Batı kültürü arasındaki farklılaşmaya odaklanmış ve ebeveynler tarafından sağlanan kontrolün miktar ve tarzının

kültürlere göre farklılaştığını gösteren pek çok kanıt vardır. Rudy ve Grusec (2001) kültürlerarası çalışmalarında otoriter ebeveynliğin en güçlü yordayıcısının toplulukçuluk olduğunu ortaya koymuşlardır. Diğer çalışmalar da benzer bir sonuca varmıştır; özellikle yüksek seviyede otoriter ebeveynlerin sıklıkla toplulukçu kültürel gruplardan geldiğini göstermiştir (örn., Chao, 1994; Harwood ve ark., 1999; Rudy ve Grusec, 2006). Avustralya’daki Avustralyalı (bireyci olarak düşünülür) ve Türkiye’den gelen göçmen annelerinin ebeveynlik tarzlarının karşılaştırıldığı çalışmada, Yağmurlu ve Sanson (2009), Türkiyeli annelerin daha fazla itaat yönelimli hedeflere sahip olduklarını ve daha fazla cezalandırma yönelimli stratejiler kullandıklarını bulurken, Avustralyalı annelerin daha bireysel hedeflerle birlikte daha fazla tümevarım yönelimli stratejiler kullandıklarını öne sürmüşlerdir.

Diğer taraftan, Lau ve Cheung (1987) “kısıtlayıcı” ve “düzenleyici” kontrolü birbirinden ayırmış ve Çinli ergenler için, ebeveyn sıcaklığı algısı ile kısıtlayıcı kontrol arasında negatif ilişki olduğunu ortaya koymuş, ancak düzenleyici kontrol için aynısını söyleyememiştir. Grolnick ve Pomerantz (2009), benzer bir ayırım yaparak, kontrolün yeniden kavramsallaştırılmasını önerip, ebeveynlik kontrolünün sadece müdahaleci, duygusal yönelimli davranışları olarak betimlenmesi ve düzenleyici, yol gösterici davranışların “yapılandırıcılık” (structuring) olarak nitelendirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir ki bu, toplulukçu kültürler içerisindeki otoriter tutuma dair bulguların tekrar yorumlanmasını ve anlamlandırılmasını gerektirebilir. Benzer şekilde Türkiye’de ebeveyn kontrolü inceleyen Sayıl ve Kındap-Tepe (2012) kontrol kavramının karmaşıklığına dikkat çekmişlerdir.

Kendini belirleme kuramı (*self-determination theory*) geleneğinde çalışan bazı araştırmacılar (örn., Grolnick ve Pomerantz, 2009; Soenens ve Vansteenkiste, 2010) “kontrol” kavramının tarihsel gelişimini gözden geçirip, kavramın ikiye ayrılmasının gerekliliğini vurgulamışlardır. Alanda terim çeşitliliğinden, psikolojik kontrol ve katı (*firm*) kontrol olarak iki terim üzerine görece bir mutabakat sağlanmışa benzemektedir (bkz. Soenens ve Vansteenkiste, 2010).

Yukarıda bahsedilen çalışmaların ışığında ve kontrol boyutunun kritik önemi dikkate alındığında; çalışmada ebeveynlik tarzını ölçmek için EDÇBÖ-30 (Schludermann ve Schludermann, 1988) seçilmiştir. EDÇBÖ-30, kabul için bir alt test (sıcaklık kutubuna karşı reddedilme) ve kontrol için iki alt test (psikolojik kontrol kutubuna karşı otonomi/özyönetim ve katı kontrol kutubuna karşı gevşek kontrol) içerir. Psikolojik kontrol, çocuğa yönelik olmasından ziyade anne-babaya yönelik olmasıyla tanımlanmaktadır ve çocuğun iç dünyasına karışmak, duygu sömürsü yapmak ve tehditkar davranmak gibi öğeleri içerir; fakat katı kontrol daha ziyade çocu-

ğün davranışlarına yöneliktir (Barber, 1996; Rollins ve Thomas, 1979; Schaefer, 1965).

Bu iki alt ölçek tarafından incelenen kontrolün farklı yönleri, aynı zamanda ortaya ilgi çekici kültürler arası sorular da çıkarmaktadır. Birincisi, bireyci ile toplulukçu kültürler arasında tercih edilen ebeveyn kontrol tipleri farklılık gösterir mi? Toplulukçu ebeveynlerin itaat üzerine yaptıkları vurgu, katı kontrolün kullanılmasını ima ediyor olabilirken, toplulukçu kültürlerde grup içerisindeki kişilerin ihtiyaç ve isteklerine karşı gösterilen duyarlılık ve uyuma verilen yüksek önem ise psikolojik kontrolün kullanılmasını ima ediyor olabilir. Sözelimi, Sunar'ın (2002) bulgularına göre, Türk anneleri, çocuklarını sıkı gözetim altında tutan kişiler olarak algılanmasına rağmen Türk ebeveynler çocuklarına katı kurallar koymayan bireyciler olarak görülmektedir. Bireyci kültürlerde otonomi ve özgüvenin çocuk yetiştirmede en öncelikli amaçlardan olması, psikolojik kontrolün daha tercih edilebilir bir yaklaşım olabileceğini düşündürmektedir. Bunun yanı sıra otoriteyi bireylerden çok, kural ve kanunlara atfetme eğiliminden dolayı da, kuralların oldukça sıkı uygulanmasına dayanan katı kontrol yaklaşımının kullanılması beklenebilir.

Çatay ve arkadaşları (2008), disiplin senaryolarına karşılık, Amerikalı annelerin daha çok kendi otorite ve kurallarına başvurma yolunu kullandıklarını (daha fazla katı kontrolün kullanıldığını düşündürülebilir), diğer yandan Türkiyeli annelerin ise sonuç odaklı stratejilere başvurmaya daha yatkın olduklarını (daha fazla psikolojik kontrolün kullanıldığını akla getirebilir) belirtmişlerdir.

Ebeveynlik Tarzlarında Demografik Faktörler

Sosyo-ekonomik düzey ve meslek

Bireycilik-toplulukçuluk boyutlarına ek olarak, sosyo-ekonomik düzey (SED), ebeveynlerin eğitim düzeyi ve meslekleri gibi demografik faktörler, otoriter veya demokratik çocuk yetiştirme tarzları üzerinde önemli etkilere sahiptir. Çeşitli ülkelerden elde edilen araştırma sonuçları çocuk yetiştirmeye yönelik otoriter inanışların SED ile negatif bir ilişki içinde olduğuna işaret etmektedir (Aunola, Nurmi, Onatsu-Arviolommi ve Pulkkinen, 1999; Campbell, Goldstein, Schaefer ve Ramey, 1991; Schaefer ve Edgerton, 1985).

SED'nin yanında belirli meslek grupları ile ilişkili değerler ve inanışlar, çocuk yetiştirme yöntemlerini etkileyebilmektedir (Gecas ve Nye, 1974; Hoffman, 1987; Miller ve Swanson, 1958; Sherman ve Harris, 2012). Aralarında ABD ve Türkiye'nin de olduğu sekiz farklı ülkede yapılan kültürlerarası "çocukların değeri" çalışması, babaların mesleki konumlarının belirli ebeveynlik inanışları ve çocuk yetiştirme tutumları ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (Hoffman, 1987).

Türkiye'de yapılan diğer çalışmalarda da benzer sonuçlar bulunmuştur. Örneğin, İstanbul'da ikamet eden, çoğu kırsal kökenli, işçi olarak çalışan ebeveynlerle yapılan çalışmada, annelerin, çocuklarında itaate büyük değer verdikleri ortaya konmuştur (Kağıtçıbaşı, Sunar ve Bekman, 2001). Sunar (2002), şehirde yaşayan orta sınıf Türk ebeveynlerin, çocuklarının davranışlarını şekillendirmede fiziksel ceza ve diğer otoriter kontrolleri nadiren kullandıklarını; daha çok ödül, akıl yürütme ve suçluluk duygusu yaratma gibi yöntemleri tercih ettiklerini bulgulamıştır. İstanbul'daki orta sınıf ve işçi sınıfı örneklemelerinin karşılaştırıldığı bir çalışmada Pehlivanoglu (1998), işçi sınıfı ebeveynlerin, orta sınıf ebeveynlere kıyasla, ergen çocukları tarafından daha otoriter yöntemler kullandıkları şeklinde algılandıklarını bulmuştur. Le Compte, Özer ve Özer (1978) ve Fişek (1982), Türkiye'de orta ve üst sınıfta yer alan ebeveynlerin fiziksel cezaları daha az kullandıklarını ve demokratik çocuk yetiştirme inanışlarını daha çok desteklediklerini göstermişlerdir. İmamoğlu (1987), Türkiye'deki ebeveynlik tutumlarını ve uygulamalarını incelemiş ve Ankara'da yaşayan ebeveynlerin düşük SED seviyeleri ile otoriter ebeveynlik tarzlarının ilişkili olduğunu bulmuştur. Yüksek SED sahibi ebeveynlerin otoriter çocuk yetiştirme yöntemlerini daha az kullanabileceğini söylemiş, ancak demokratik tutumlar açısından anlamlı bir farklılık gözlemlememiştir. Çatay ve arkadaşları (2008), ABD'deki ve Türkiye'deki annelerden yüksek SED'e sahip olanların düşük SED'e sahip olanlara kıyasla daha sık olarak çocukların karar verme kapasitelerini vurgulayan yöntemleri kullandığını göstermiştir.

Ebeveynlerin Eğitimi

Ebeveynlik tarzını önemli ölçüde etkileyen diğer bir faktör de ebeveynlerin eğitim seviyesidir. Örneğin, Schaefer (1991) ebeveynlerin otoriter çocuk yetiştirme inanışlarına karşın demokratik tutumlar ve inanışların ebeveynin eğitim düzeyi ile pozitif korelasyon gösterdiğini belirtmiştir.

1997 yılından itibaren Türkiye'de zorunlu temel eğitim sekiz seneye çıkarılmıştır. Ancak önceki yıllarda zorunlu temel eğitim sadece beş yıldır ve buna rağmen bazı bölgelerde, özellikle de kız çocukları için, bu zorunluluk yerine getirilmemiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2011). Bu yüzden, Türkiye'deki ebeveynlerin (özellikle annelerin) eğitim seviyesi, pek çok batılı ülkeye nazaran daha geniş bir dağılım göstermektedir. Örneğin batılı ülkelerde zorunlu eğitim yılı Türkiye'ye göre daha fazla olduğu için ilkökul ve ortaokul mezunu bulup test etmek zor olmasına karşılık, Türkiye'de eğitim düzeyindeki farklılıklar eğitimin ebeveynlik tarzları üzerindeki etkisini araştırma imkânı sunmaktadır.

Coğrafi Konum

Ekonomik gelişimi, gelenekleri, hareketliliği ve kültürel kaynakları ile birbirinden farklılaşan çeşitli bölgelere sahip Türkiye gibi büyük bir ülkede, coğrafi konumun ebeveynlik tarzları üzerinde etkisi olabileceği beklenebilir. Bu çalışmada, ABD ve Türkiye arasında yapılan karşılaştırmalara ek olarak, coğrafi faktörlerin ve bunlara eşlik eden alt kültürel özelliklerin Türkiye'deki ebeveynlik değerleri üzerindeki etkisi de incelenmektedir. Türkiye her biri belirli sosyokültürel değerleri ve sosyoekonomik şartları yansıtan farklı bölgelere sahip olmasına rağmen, pek az araştırmacı bu bölgesel farklılıklar ile çocuk yetiştirme tarzları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışma bir yönüyle de bu farklı bölgelerdeki çocuk yetiştirme tarzları ile ilgili bilgi toplamaya yönelik kısmi bir ön hazırlık niteliği taşımaktadır.

Batı bölgelerinde yaşayanların diğer bölgelere göre daha az dikey toplulukçuluk sergileyeceğini beklemekle birlikte, bu bir keşif araştırması olduğundan araştırma hipotezi önerilmeyecektir.

Kültürler Arası Karşılaştırmalara İlişkin Hipotezler

Yukarıda tartışılan kültürel farklılıklar bağlamında ABD ve Türkiye'nin ebeveynlik tarzlarına ilişkin aşağıdaki tahminlerde bulunmak mümkündür:

1. İki kültür algılanan "ebeveyn kabul" düzeyi bakımından farklılaşmayacaktır.
2. ABD'nin Türkiye'den çok daha yüksek bir ekonomik gelişim seviyesine sahip olmasından ötürü, Türkiye'de ebeveynler daha büyük ölçüde "psikolojik" ve "katı kontrol" uyguluyor olarak algılanacaklardır.
3. ABD ve Türkiye'de, algılanan ebeveyn kontrolünün her iki boyutu da algılanan ebeveyn kabul seviyesi ile negatif ilişkili olacaktır.

Türkiye'deki Demografik ve Bölgesel Farklılıklara İlişkin Hipotezler

4. Çocukların daha fazla kurala uymalarını gerektiren dikey bireycilik, ebeveynlerin daha fazla "katı kontrol" kullandıkları algısı ile ilişkili olacaktır.
5. İtaat ve saygı kurallarına daha fazla uyumu gerektiren dikey toplulukçuluk, ebeveynlerin daha fazla "psikolojik kontrol" kullandığı algısı ile ilişkili olacaktır.
6. Ebeveynlerin eğitim seviyesi, algılanan psikolojik ve katı kontrol arasında negatif ilişki bulunacaktır.

Yöntem

Katılımcılar

Çalışmaya, Türkiye'de öğrenim gören 921 üniversite öğrencisi (491 kadın, 430 erkek) ve ABD'de öğrenim gören 271 üniversite öğrencisi (196 kadın, 75 erkek) katılmıştır. Türkiye'den katılan öğrencilerin yaş ortala-

ması 19.8, yaş aralığı 17-30 olup, eğitim yılı ortalaması 13.3 ($S = 0.6$) yıldır. ABD'li öğrencilerin yaş ortalaması ise 19.5, yaş aralığı 17-23 ve eğitim yılı ortalaması 13.4 ($S = 0.7$) yıldır.

Türkiye örneklemini oluşturan öğrenciler, Türkiye'nin üç farklı bölgesinden seçilmiştir: Metropol İstanbul, Türkiye'nin Batısı ile İç ve Doğu Anadolu. Metropol grupta; her ikisi de İstanbul'daki büyük üniversiteler arasında yer alan İstanbul Üniversitesi ve Mimar Sinan Üniversitesi'nde eğitimine devam eden 219 katılımcı yer almıştır. Türkiye'nin Batı bölgesini içeren örneklem grubu; Ege kıyısındaki büyük şehirlerden İzmir'de yer alan Ege Üniversitesi ve Edirne'de yer alan Trakya Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan 321 katılımcıdan oluşmuştur. Son olarak Türkiye'nin İç ve Doğu Anadolu bölgelerini içeren örneklem grubu ise; Van'da yer alan Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve Niğde'de bulunan Niğde Üniversitesi öğrencileri olan 381 katılımcıdan meydana gelmiştir.

Seçilen bölgelerin içindeki şehirlerin demografik benzerliğine dikkat edilmiştir. Örneğin, 2000-2014 yıllarını kapsayan istatistiki bilgilere göre İç ve Doğu Anadolu bölgesini temsilen seçilen Niğde ve Van illerinin gelişmişlik indeksleri açısından gelişmişlik düzeylerinin, evlenme, boşanma yaşları ve oranlarının, tarım istatistikleri, tüketim harcamaları, dış ticaret göstergelerine göre ithalat, ihracat oranlarının, bunların yanı sıra bu illerin umut oranlarının birbirine benzediği ve bu benzerliğin yıllar içinde de değişmediği görülmektedir (Devlet Planlama Teşkilatı ve Pamukkale Üniversitesi, 2004; Eşiyok ve Sekmen, 2012; Kalkınma Bakanlığı, 2013; Türkiye İstatistik Kurumu, 2011a; Türkiye İstatistik Kurumu, 2011b; Türkiye İstatistik Kurumu, 2013). Batı bölgesini temsilen büyük illerden biri olması nedeniyle İzmir; kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılası ve bölgesel gayri safi katma değerinin sektörel dağılımı gibi verilere göre Marmara bölgesinden diğer illere benzer olması (Eşiyok ve Sekmen, 2012) ve Türkiye'nin sınırına yakın en batıdaki ili olması gibi nedenlerle de Edirne tercih edilmiştir.

Katılımcı gruplarına, yalnızca belirlenen bölgelerde doğduğunu veya büyüdüğünü belirten öğrenciler dahil edilmiştir. Katılımcıların üniversitedeki yılları boyunca farklı görüşlerden etkilenip, ebeveynliğe dair tutumlarının değişebileceği olasılığından hareketle, genel olarak üniversitelerin birinci sınıf öğrencileri çalışmada yer almıştır. Türkiye örneklemine dahil olan öğrencilerin tamamı, belirtilen üniversitelerin Fen-Edebiyat veya Eğitim Fakültelerinde öğrenim görmektedir ve tümü araştırmaya gönüllü olarak katılmıştır.

ABD'li üniversite öğrencileri ise büyük bir şehir üniversitesi olan Boston Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olup, çalışmaya gönüllü katılımları karşılığında Psikolojiye Giriş dersinden ek kredi almışlardır.

Katılımcıların anne ve babalarına ilişkin demografik bilgileri Tablo 1’de sunulmuştur.

Yerleşim	Annenin Yaşı <i>Ort.</i>	Babanın Yaşı <i>Ort.</i>	Annenin Eğitim Süresi <i>Ort.</i>	Babanın Eğitim Süresi <i>Ort.</i>
	(<i>S</i>)	(<i>S</i>)	(<i>S</i>)	(<i>S</i>)
ABD	47.6 (4.3)	50.0 (5.2)	15.9 (2.1)	16.4 (2.2)
Tüm Türkiye	45.1 (5.8)	49.3 (6.3)	6.5 (5.0)	9.3 (4.9)
Metropol Türkiye	45.4 (5.0)	49.7 (5.7)	9.1 (5.1)	10.9 4.9
Batı Türkiye	44.6 (5.3)	48.6 (5.7)	8.0 (4.3)	9.9 (4.7)
İç-Doğu Anadolu	45.4 (6.5)	49.6 (7.1)	3.8 (4.1)	7.9 (4.9)

Tablo 1. Katılımcı Anne ve Babaların Ortalama Yaşları ve Eğitim Süreleri (Yıl)

Ebeveynlerin yaş ve eğitim seviyesine dair ortalama değerler incelendiğinde (bkz. Tablo 1), genel olarak ABD’deki ebeveynlerin Türkiye’deki ebeveynlere göre daha yaşlı oldukları ($t_{2318} = -4.9, p < .0001$) ve ayrıca her iki toplumda da babaların annelere göre yaşça biraz daha büyük olduğu bulunmuştur ($t_{2318} = -15.6, p < .0001$). ABD’deki ebeveynler genelde üniversite mezunu olduklarından, genelde en fazla lise mezunu olan Türkiye’deki ebeveynlerden daha fazla eğitilmiş oldukları söylenebilir ($t_{2318} = -34.0, p < .0001$).

Türkiye’deki eğitim seviyesi coğrafi bölgelere göre oldukça farklılık göstermektedir, zira Türkiye’nin İç-Doğu Anadolu bölgesindeki eğitim seviyesi Türkiye’deki diğer bölgelerdeki eğitim seviyesinden daha düşüktür ($F_{2,920} = 130.1, p < .0001$, Scheffé testi sonucunda bütün gruplar anlamlı farklılaşmıştır). Her iki toplumda da, babalar annelerden daha yüksek eğitim seviyesine sahiptir, ancak aralarındaki fark Türkiye örneğinde daha büyüktür ($F_{3,2316} = 473.9, p < .0001$). Scheffé testi sonucunda Amerika’daki anne ve babaların eğitim düzeyleri arasında fark bulunmazken, Türkiye’deki bütün gruplarda anne ve babaların eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık saptanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada demografik bilgi formuna ek olarak iki farklı ölçek kullanılmıştır.

Ebeveyn Davranışı Çocuk Bildirimi Ölçeği. (EDÇBÖ-30/Children’s Report of Parent Behavior In-

ventory-CRPBI-30). Anne ve babayı tanımlamak için oluşturulan EDÇBÖ-30 ölçeği, birbirine eş 30 soruyu içermektedir. Bu ölçekle, katılımcıların ebeveyn tutumlarını nasıl algıladıkları ölçülmektedir (Schludermann ve Schludermann, 1988). EDÇBÖ-30, üç alt ölçekten oluşmaktadır: kabul/ret (kabul), psikolojik kontrol/otonomi (psikolojik kontrol) ve katı/gevşek kontrol (katı kontrol). Katılımcılar her bir madde için anne-babasının davranışlarına ilişkin “1-Doğru Değil” / “2-Kısmen Doğru” / “3-Çok Doğru” cevaplarından kendisine en uygun olan cevabı seçer ve seçilen cevaba göre sırasıyla 1, 2 veya 3 puan alır. Kabul alt ölçeği, pek çok araştırmacının “sıcaklık” olarak adlandırdığı bir boyutu kapsamaktadır. Psikolojik kontrol alt ölçeği, suçluluk oluşturma ve manipülasyonla ilişkili olan maddeleri içermektedir ve maddelerden en az biri çocuk yetiştirmeye yönelik ebeveyn odaklı tutumu sorgulamaktadır (örn., “Kurallara sadece ona uygun olduğunda uyar”). Katı kontrol alt ölçeği ise ebeveynlerin katı disiplin uyguladığı otoriter ebeveynlik tarzını ölçmeye yönelik maddelerden oluşmaktadır (örn., “Bana karşı çok katıdır”).

EDÇBÖ-30, ilk yazar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir. Ardından, geri çevirme ve farklılıklar giderme süreci takip edilmiştir. Ölçeğin Türkçe uyarlamasının geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları için faktör analizi yapılmış ve her iki örneklem (ABD ve Türkiye) ile her iki ebeveyn (anne ve baba) için Cronbach alfa değerleri elde edilmiştir. Alfa değerleri .72 (Türkiye, anne psikolojik kontrol) ile .92 (ABD, baba kabul) arasında değişmektedir. Her üç alt ölçeğin de Cronbach alfa katsayı değerleri, her iki örneklem grubundaki anneler ve babalar için kabul edilebilir düzeydedir.

Yapılan çalışmalar sonucunda 4 maddenin örneklem gruplarına göre (Türkiye-ABD) birbirinden anlamlı derecede farklılaştığı, buna göre Türkçe uyarlamada 9., 12., 15. ve 18. maddelerin katı kontrol alt ölçeği yerine kabul alt ölçeğine, 3. ve 6. maddelerin katı kontrol alt ölçeği yerine psikolojik kontrol alt ölçeğine yüklendiği görülmüş; 25. maddenin ise birkaç faktöre yüklendiği anlaşılacak ölçekte çıkarılmıştır. Türkiye ve ABD’li katılımcıların cevapları karşılaştırılırken her iki versiyonda da yeterli faktör yüküne ve madde-toplam korelasyonlarına sahip maddeler analize dahil edilmiştir. Dolayısıyla, iki ülke karşılaştırılmalarında kullanılan ölçek son haliyle: kabul alt ölçeği 9 ile 27 puan aralığına sahip 9 maddeden, psikolojik kontrol alt ölçeği 10 ile 30 puan aralığına sahip 10 maddeden, katı kontrol alt ölçeği ise 4 ile 12 puan aralığına sahip 4 maddeden oluşmuştur. Türkiye içinde karşılaştırma yapıldığında ise ölçeğin son hali: kabul ölçeği 11 ile 33 puan aralığına sahip 11 maddeden, psikolojik kontrol alt ölçeği 12 ile 36 puan aralığına sahip 12 maddeden, katı kontrol alt ölçeği ise 4 ile 12 puan aralığına sahip 4 maddeden oluşmuştur.

Tablo 2. EDÇBÖ-30 Alt Ölçek Ortalama Değerler ve Coğrafi Bölgelere Göre Standart Sapma Değerler

Alt ölçek	Anne			Baba		
	Kabul Ort. (S)	Psikolojik Kontrol Ort. (S)	Katı Kontrol Ort. (S)	Kabul Ort. (S)	Psikolojik Kontrol Ort. (S)	Katı Kontrol Ort. (S)
ABD	22.82 (4.3)	15.78 (4.6)	9.14 (2.4)	20.20 (5.1)	14.73 (4.4)	8.84 (2.5)
Tüm Türkiye	22.70 (3.7)	18.45 (4.0)	8.01 (2.2)	20.39 (5.1)	18.51 (4.5)	8.40 (2.5)
Metropol	21.5 (3.8)	18.4 (4.0)	8.1 (2.2)	19.3 (5.0)	18.1 (4.5)	8.5 (2.5)
Batı Türkiye	23.6 (3.4)	17.9 (4.1)	7.5 (2.3)	21.6 (4.9)	18.1 (4.7)	7.9 (2.5)
İç-Doğu Anadolu	22.6 (3.7)	18.9 (4.0)	8.4 (2.1)	20.0 (5.0)	19.0 (4.3)	8.8 (2.4)
Olası En Yüksek Puan	27	30	12	27	30	12

Not: Üst kısımda ABD’li katılımcılar, alt kısımda Türk katılımcılara ait değerleri sunulmaktadır.

Yatay ve Dikey Bireycilik ve Toplulukçuluk Ölçeği (*Horizontal and Vertical Individualism and Collectivism Scale*). Triandis ve arkadaşları tarafından geliştirilen ve sonrasında da yine Triandis ve arkadaşları tarafından güvenilirlik ve kültürlerarası geçerlik testleri yapılan (Singelis ve ark., 1995; Triandis, Chen ve Chan, 1998; Triandis ve Gelfand, 1998), her biri dört cevap seçeneekli 16 senaryodan oluşan ölçek, yatay bireycilik (YB), dikey bireycilik (DB), yatay toplulukçuluk (YT) ve dikey toplulukçuluk (DT) ölçmektedir. Katılımcılardan her senaryo için her biri farklı bir boyutu temsil eden 4 seçenektan birini seçmesi istenmektedir. Katılımcıların alacağı toplam YB puanı, 16 senaryodan kaç tane YB seçeneğini seçtiğine bağlı olarak hesaplanmaktadır. Bu ölçek, Ayçiçeği-Dinn tarafından Türkçe’ye çevrilmiş ve daha önce iki çalışmada kullanılmıştır (Ayçiçeği-Dinn ve Caldwell-Harris, 2011; Caldwell-Harris ve Ayçiçeği, 2006). Bu ölçek, bu çalışmada sadece Türkiye örnekleme uygulanmıştır.

İşlem

Demografik bilgi formu ve ölçekler, ilk yazar tarafından yukarıda belirtilen üniversitelerde sınıf ortamında uygulanmıştır. Ziyaret edilen sınıflarda çalışmadan kısaca bahsedilmiş ve sınıfta o bölgede doğup yetişmiş öğrenciler tespit edilmiştir. Kriterlere uyan öğrencilere kimliklerinin gizli tutulacağına dair güvence verilerek, gönüllü olarak çalışmaya katılmayı kabul edenler uygulamaya dahil edilmiştir. Testlerin uygulanması, 30 dakı-

kadan daha az bir sürede tamamlanmıştır.

Bulgular

Kültürler arası Karşılaştırmalar

Coğrafi konumlarına (ABD, Metropol Türkiye, Türkiye’nin Batısı ve Türkiye’nin İç-Doğu Anadolu bölgeleri) göre ayrılan anne ve babaların, EDÇBÖ-30’un üç alt ölçeğinden aldıkları puanlar Tablo 2’te gösterilmiştir. İlk hipotezde beklendiği gibi, kabul alt ölçeğinden alınan puanlar açısından ülkeler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Yine ikinci hipotezde beklenildiği üzere, psikolojik kontrol açısından Türkiye’deki anneler, ABD’deki annelerden ($F_{1,1170} = 86.22, p < .0001, \eta^2 = .069$), Türkiye’deki babalar ise ABD’deki babalardan ($F_{1,1170} = 146.34, p < .0001, \eta^2 = .11$) daha yüksek puan almışlardır. Ancak beklenenin aksine, katı kontrol boyutunda hem ABD’deki annelerin Türkiye’deki annelerden ($F_{1,1170} = 52.34, p < .0001, \eta^2 = .04$), hem de ABD’deki babaların Türkiye’deki babalardan ($F_{1,1170} = 6.47, p < .01, \eta^2 = .006$) daha yüksek puan aldıkları bulunmuştur.

EDÇBÖ-30 alt ölçeklerinin, Pearson korelasyon katsayısı her ülke örneklemindeki anneler ve babalar için ayrı ayrı hesaplanmıştır (bkz. Tablo 3). Hipotez 3’te belirtildiği gibi, her bir durumda, kabul alt ölçeği puanları ile psikolojik kontrol ve katı kontrol puanları arasında anlamlı derecede negatif korelasyon olduğu; her iki kontrol alt ölçek puanlarının da birbiriyle poziti-

Tablo 3. Türkiye ve ABD Örneklemleri için EDÇBÖ-30 Alt Ölçekleri Arasındaki Korelasyonlar

TÜRKİYE TOPLAM (n = 921)	Anne		Baba	
	Kabul	Psikolojik Kontrol	Kabul	Psikolojik Kontrol
Psikolojik Kontrol	-.30**	-	-.22**	-
Katı Kontrol	-.22**	.38**	-.22**	.36**
BATI (n = 321)	Kabul	Psikolojik Kontrol	Kabul	Psikolojik Kontrol
Psikolojik Kontrol	-.36**	-	-.35**	-
Katı Kontrol	-.28**	.36**	-.23**	.36**
METROPOL (n = 219)	Kabul	Psikolojik Kontrol	Kabul	Psikolojik Kontrol
Psikolojik Kontrol	-.29**	-	-.20**	-
Katı Kontrol	-.24**	.41**	-.23**	.46**
İÇ ve DOĞU ANADOLU (n = 381)	Kabul	Psikolojik Kontrol	Kabul	Psikolojik Kontrol
Psikolojik Kontrol	-.24**	-	-.12*	-
Katı Kontrol	-.11*	.36**	-.17**	.29**
ABD (n = 271)	Kabul	Psikolojik Kontrol	Kabul	Psikolojik Kontrol
Psikolojik Kontrol	-.56**	-	-.36**	-
Katı Kontrol	-.22**	.28**	-.12*	.28**

* $p < .05$ ** $p < .001$

tif yönde korelasyona sahip olduğu bulgulanmıştır. Sonuçları sadeleştirerek sunabilmek için Tablo 3'te Türkiye'deki toplu korelasyon rakamları verilmiştir, ancak aynı korelasyon ilişkileri Türkiye'nin her üç bölgesinde de bulgulanmıştır. Öte yandan bölgesel korelasyonlar incelendiğinde (bkz. Tablo 3), kontrolün iki türü ve kabul arasındaki negatif korelasyonların anlamlı olmalarına karşın, İç-Doğu bölgelerinde bu korelasyonların, Batı bölgelerindekilere kıyasla, daha düşük olduğu görülmektedir. Batı ile İç-Doğu bölgelerinin kabul ile psikolojik kontrol arasındaki korelasyonları karşılaştırınca anlamlı bir fark bulunmuştur (Fisher'in $z = 1.74$, $p = .04$). Ayrıca kabul ile katı kontrol korelasyonları anlamlı şekilde farklı bulunmuştur (Fisher'in $z = 2.33$, $p = .01$).

Türkiye İçindeki Bölgesel ve Diğer Farklılıklar

Türkiye örneklemindeki dikey ve yatay bireycilik ve toplulukçuluk için, toplam ve bölgesel ortalama puanlar Tablo 4'te gösterilmiştir.

Annelerin ve babaların EDÇBÖ-30 alt ölçeklerinin her birinden ayrı ayrı aldıkları puanlar (kabul, psikolojik kontrol, katı kontrol), "Eş zamanlı" (enter) yöntemi kullanılarak çoklu regresyon analizine tabi tutulmuştur. Bu analizlerde kullanılan yordayıcı değişkenler: Bölge (Metropol, Batı, İç-Doğu Anadolu), ebeveynin eğitim düzeyi, ebeveynin yaşı, katılımcının cinsiyeti, yatay bireycilik, dikey bireycilik, yatay toplulukçuluk, dikey toplulukçuluk, ebeveynin mesleği (anneler için ev hanımı veya çalışan anne olma, babalar için beyaz ya da mavi yakalı olma) ve ailedeki kardeş sayısıdır. Nominal değişkenler (bölge ve meslek) kukla değişkeni (*dummy variable*) olarak kodlanmış olup, her analizdeki zıt değişkeni (*contrast variable*) sırasıyla Batı bölgesi, ev hanımı ve beyaz yakalı değildir.

Anne Kabul Düzeyi: Regresyon analizinde anne kabul düzeyini yordayan tek değişkenin, coğrafi bölge olduğu bulgulanmıştır ($R^2 = .05$, $F_{10,920} = 4.7$, $p < .0001$). Batı ile karşılaştırıldığında, İç-Doğu Anadolu veya Metropol

Tablo 4. Türkiye'deki Coğrafi Bölgelere Göre Dikey ve Yatay Bireycilik ve Toplulukçuluk Ortalama ve Standart Sapma Değerler

	Dikey Bireycilik Ort. (S)	Dikey Toplulukçuluk Ort. (S)	Yatay Bireycilik Ort. (S)	Yatay Toplulukçuluk Ort. (S)
Tüm Bölgeler	2.9 (1.4)	3.1 (1.6)	5.8 (2.0)	4.2 (2.0)
Metropol	3.1 (1.4)	2.5 (1.6)	6.5 (2.1)	3.9 (2.0)
Batı	2.9 (1.3)	2.9 (1.5)	5.9 (1.8)	4.2 (2.0)
İç ve Doğu Anadolu	2.8 (1.6)	3.6 (1.6)	5.3 (1.9)	4.2 (2.1)

bölgelerde yaşıyor olmanın, daha düşük kabul düzeyi ile ilişkili olduğu görülmüştür (İç-Doğu: $\beta = -0.11$, $t = -2.3$, $p = .02$; Metropol: $\beta = -0.22$, $t = -5.8$, $p < .0001$). Diğer değişkenlerin hiçbiri anlamlı bir biçimde ilişkili bulunmamıştır.

Baba Kabul Düzeyi: Anne kabul düzeyi ile benzer şekilde, Batı bölgesinde yaşıyor olmanın, baba kabul düzeyini yordadığı bulgulanmıştır ($R^2 = .06$, $F_{10,920} = 5.73$, $p < .0001$) (Metropol bölgesi ile karşılaştırıldığında: $\beta = -0.17$, $t = -4.44$, $p < .0001$; İç-Doğu bölgesi ile karşılaştırıldığında: $\beta = -0.09$, $t = -2.03$, $p = .04$). Buna ek olarak bulgular, babanın eğitim durumunun ($\beta = .09$, $t = 2.39$, $p = .02$) ve katılımcının cinsiyetinin kadın olmasının ($\beta = -0.13$, $t = -3.65$, $p < .0001$), daha yüksek baba kabul düzeyinin yordayıcısı olduğunu göstermiştir. Diğer değişkenlerin hiçbiri anlamlı bir biçimde ilişkili bulunmamıştır.

Anne Psikolojik Kontrol Düzeyi: Regresyon analizinden elde edilen veriler üç değişkenin anne psikolojik kontrolünü anlamlı düzeyde yordadığını göstermektedir ($R^2 = .04$, $F_{10,920} = 3.3$, $p < .0001$). Annenin eğitim durumunun anne psikolojik kontrol düzeyi ile negatif ilişkili olduğu saptanmıştır ($\beta = -0.11$, $t = -2.23$, $p = .03$). Regresyon analizinde, Batı bölgesi, Metropol bölgesi ile karşılaştırıldığında ($\beta = .07$, $t = 1.93$, $p = .05$), İç-Doğu bölgesi ile karşılaştırıldığında ($\beta = .09$, $t = 2.04$, $p = .04$) farklı bulgular elde edilmiştir. Başka bir deyişle, annenin yüksek eğitim seviyesinin ve Batı bölgesinde yaşamasının daha düşük psikolojik kontrol ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Ayrıca dikey toplulukçuluk düzeyinin annenin psikolojik kontrol düzeyini anlamlı bir biçimde yordayacağı bulunmuş ($\beta = .07$, $t = 1.94$, $p = .05$) olup, daha yüksek dikey toplulukçuluk düzeyinin daha yüksek psikolojik kontrol ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Diğer değişkenlerin hiçbiri anlamlı bir biçimde ilişkili bulunmamıştır.

Baba Psikolojik Kontrol Düzeyi: Regresyon analizi sonucuna göre ($R^2 = .04$, $F_{10,920} = 3.23$, $p < .001$) babanın

psikolojik kontrol düzeyini yalnızca katılımcının cinsiyetinin ($\beta = .07$, $t = 1.90$, $p = .06$) ve kardeş sayısının ($\beta = .13$, $t = 2.79$, $p = .005$) anlamlı bir biçimde yordadığı gösterilmiştir. Katılımcının cinsiyetinin erkek olmasının ve daha fazla kardeş sayısının, daha yüksek baba psikolojik kontrol düzeyi ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Diğer değişkenlerin hiçbiri anlamlı bir şekilde ilişkili bulunmamıştır.

Anne Katı Kontrol Düzeyi: Regresyon analizinden elde edilen veriler anne katı kontrol düzeyini üç değişkenin yordadığını göstermektedir ($R^2 = 0.15$, $F_{10,920} = 16.05$, $p < .0001$). En güçlü yordayan değişkenin öncelikle katılımcının cinsiyeti ($\beta = -0.34$, $t = -10.21$, $p < .0001$) ve onu takiben, Batı bölgesinde yaşamak (Metropol bölgesi ile karşılaştırıldığında: $\beta = 0.15$, $t = 4.05$, $p < .0001$; İç-Doğu bölgesi ile karşılaştırıldığında: $\beta = 0.23$, $t = 5.25$, $p < .0001$) olduğu görülmüştür. Yani, kız çocukların annelerinden, erkek çocuklarına göre daha çok katı kontrol gördükleri ve Batı'da yaşayan katılımcıların diğer bölgelerde yaşayanlara göre annelerinden daha az katı kontrol gördükleri gösterilmiştir. Diğer değişkenlerin hiçbiri anlamlı bir şekilde ilişkili bulunmamıştır.

Baba Katı Kontrol Düzeyi: Regresyon analizi baba kontrol düzeyini dört değişkenin yordadığını göstermektedir ($R^2 = 0.11$, $F_{10,920} = 11.4$, $p < .0001$). Katılımcının cinsiyetinin ($\beta = -0.29$, $t = -8.47$, $p < .0001$), Batı bölgesinde yaşamının (Metropol bölgesi ile karşılaştırıldığında: $\beta = 0.12$, $t = 3.16$, $p = .002$; İç-Doğu bölgesi ile karşılaştırıldığında: $\beta = 0.17$, $t = 3.74$, $p < .0001$), kardeş sayısının ($\beta = .09$, $t = 2.07$, $p = .04$) ve Dikey Toplulukçuluk düzeyinin ($\beta = .09$, $t = 2.51$, $p = .01$) baba katı kontrol düzeyini anlamlı derecede yordadığı gösterilmiştir. Bir başka deyişle, kız evlatlar, erkek evlatlara göre babalarının daha fazla katı kontrol kullandığını algılamaktadırlar. Ayrıca kardeş sayısı ve dikey toplulukçuluk puanları yükseldiğinde, baba katı kontrol düzeyinin de yüksek olduğu; buna ek olarak Metropol ve İç-Doğu bölgeleriyle

Tablo 5. EDÇBÖ-30 Alt Ölçeklerinin Puanlarını Anlamlı Olarak Yordayan Değişkenler

	Anne Kabul	Anne Psikolojik Kontrol	Anne Katı Kontrol	Baba Kabul	Baba Psikolojik Kontrol	Baba Katı Kontrol
Metropol	-		+	-		+
Batı	+	-	-	+		-
İç ve Doğu	-		+	-		+
Kadın Cinsiyet			+	+	-	+
Eğitim Seviyesi		-		+		
Kardeş Sayısı					+	+
Dikey Toplulukçuluk		+				+

kıyaslandığında, Batı bölgelerde katı kontrol düzeyinin daha düşük olarak algılandığı saptanmıştır.

Ebeveynlik tarzlarının her üç boyutundaki puanlar ile yordayan değişkenler arasındaki ilişkiye dair sonuçların tamamı Tablo 5'te özetlenmektedir.

Tartışma

Yukarıda belirtildiği gibi, hipotezler kültürler arası karşılaştırmalar ile kültür içi karşılaştırmalar olmak üzere iki kategoride gruplanmıştır. Birinci gruptaki hipotezleri kısaca özetlersek: (1) ABD ve Türkiye'deki katılımcıların, ebeveynlerinden algıladıkları kabul düzeyinde fark olmayacaktır, (2) Türkiye'deki katılımcıların ABD'dekilere göre kontrol algısı daha fazla olacaktır ve (3) Her iki örnekleme kabul ve kontrol algısı arasında negatif ilişki bulunacaktır. İkinci grup hipotezleri şöyle özetlenebilir: (1) Dikey bireycilik ile katı kontrol arasında pozitif ilişki bulunacaktır, (2) Dikey toplulukçuluk ile psikolojik kontrol arasında pozitif ilişki bulunacaktır, (3) Ebeveynlerin eğitim seviyesi, algılanan psikolojik ve katı kontrol arasında negatif ilişki bulunacaktır.

Kültürler arası Karşılaştırmalar

Kültürler arası benzerliklere ve farklılıklara yönelik ana hipotezler desteklenmiştir. Tahmin edildiği üzere, hem anneler hem de babalar için kabul boyutunda hiçbir kültürel fark bulunmamıştır. Hem ABD'deki hem de Türkiye'deki gençler, ebeveynlerine (özellikle de annelerine) kabul boyutunda oldukça yüksek puan vermişlerdir. Ayrıca beklenildiği gibi, Türkiye'deki ebeveynler (özellikle de babalar) psikolojik kontrol boyutunda ABD'li ebeveynlerden daha yüksek puan almışlardır. Ne var ki; beklenilen aksine, ABD'li ebeveynlerin katı kontrol boyutundaki puanları daha yüksektir.

Böylelikle, giriş kısmında ele alınan kontrol türlerindeki olası kültürler arası farklılıklara yönelik belirsizlikler, aslında sonuçlarda karşımıza çıkmıştır. Bu-

lunan farklılıkları anlamadaki yaklaşımlardan biri, ABD ebeveynleri ile kıyaslandığında, Türkiye ebeveynleri tarafından gösterilen daha yüksek psikolojik kontrolü, onların daha düşük eğitim seviyesine ve daha yüksek seviyede toplulukçuluğa sahip olmaları ile açıklamak olurdu. Diğer yandan Sunar (2002) ve Çatay ve arkadaşlarının (2008) önerdiği üzere, katı kontrol ölçeğinde bulunan fark, ABD kültüründe ebeveynlerin kurallara uymaya fazla önem vermelerine atfedilebilir.

Bununla birlikte, Türkiye örnekleminde (ABD örnekleminde kıyasla) kontrol alt ölçeklerindeki faktör yüklemelerine ilişkin özellikler de farklılıkların nedenini açıklayabilir. Çoklu veya zayıf yüklenen maddeler katı kontrol alt ölçeğinden çıkarıldığında, sadece dört madde kalmaktadır ve bunların hepsi ebeveynler tarafından gösterilen oldukça yüksek hoşgörülü davranışları ifade eden ters puanlanan maddelerdir (örn. "yapmak istediğim her şeyi yapmama izin verir"). Türkiye örneklemini için, bu alt ölçekteki hemen hemen tüm diğer maddeler psikolojik kontrol maddeleriyle kümelendi; ancak yöntem kısmında belirtildiği gibi, sadece her iki örnekleme de yeterli faktör yüküne sahip olan maddeler analize dahil edilmiştir. Türkiye örnekleminin grubunun EDÇBÖ-30 ölçeğine verdikleri cevaplarda, farklı kontrol tarzları arasında belirli bir ayırım yapıldığına dair bir göstergeye rastlanmamıştır. Başka bir deyişle, yüklemelerin dağılımından ABD'li katılımcıların psikolojik ve katı kontrol arasında ayırım yaptıkları, fakat Türkiye'deki katılımcıların temel olarak kontrolün tarzları arasında değil, kontrolün varlığı ile yokluğu arasında ayırım yaptıkları gözükmektedir.

Bu çekinceyi göz önünde bulundurarak, Türkiye'deki öğrencilerin ebeveynlerini ABD'deki öğrencilere kıyasla daha az hoşgörülü olarak algıladıklarını söylemek yine de mümkündür, ki bu onların daha yüksek psikolojik kontrol algılarıyla da uyudur. Bu bilgiler ışığında, katı kontrol alt ölçeğinden elde edilen sonuçların hipotezi destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Algılanan kabul ile algılanan her iki tür kontrol arasında negatif bir ilişki olduğunu savunan üçüncü hipotez tümüyle desteklenmiştir. ABD ve Türkiye’den hem anne hem babaları değerlendirmeye yönelik elde edilen verilerin, beklenen örüntüye uyduğu görülmüştür. ABD’nin bireyci kültürel yönelimi sebebiyle, kabul ve kontrol arasındaki negatif korelasyonlar ABD’li katılımcılar için beklenebilirdi; ancak alanyazındaki çeşitli çalışmalar (örn., Kağıtçıbaşı, 2007; Rohner ve Pettengil, 1985; Rudy ve Grusec, 2001) aynı negatif korelasyonun daha toplulukçu kültürlerde bulunup bulunamayacağını sorgulamışlardır. Mevcut sonuçlar, Sunar (2009) ile Çatay, Allen ve Samstang (2008) tarafından gerçekleştirilen Türk çocuklarını yetiştirme yöntemleri alanındaki çalışmaların sonuçları ile uyumludur. Burada belirtilen korelasyonların tutarlılığı (hem anne ve babalar hem de Türkiye’nin bölgeleri arasında) toplulukçulukta ve geleneksellikte belirgin bir şekilde değişmekte olup, daha toplulukçu kültürlerde kabul ve kontrol algılarının ilişkisiz olduğu varsayımını sorgulamayı gerektirir. Bulunan sonuçlar ayrıca kendini belirleme kuramıyla da uyumludur (Chirkov, Ryan, Kim ve Kaplan, 2003).

Aynı zamanda, bütün korelasyonların anlamlı bir biçimde beklenen yönde olmasına karşın, kabul-kontrol arasındaki negatif ilişki İç-Doğu Anadolu’da görece daha zayıf, Batı bölgesinde ise daha güçlü düzeydedir. Bu durum, en düşük ekonomik gelişme ve kentleşme düzeyine ve aynı zamanda en yüksek dikey toplulukçuluk seviyesine sahip olan bölgelerde, yüksek kontrolü, kabul eksikliği olarak görme eğiliminin diğer bölgelerdekilerden daha zayıf, en modernleşmiş bölgede ise daha güçlü olabileceğini göstermektedir. Böylelikle, sosyal, ekonomik ve demografik farklılıkların, çocukların ebeveynlerinin kontrol davranışlarına farklı anlam yüklemelerine yol açabileceği temkinli bir şekilde önerilebilir. Bu konunun kesinlikle daha geniş bir şekilde ele alınıp çalışılması gereklidir.

Hipotez 4 ve 5’te beklenenin aksine, bireycilik-toplulukçuluğun yatay-dikey boyutu, ebeveynlerin algılanan psikolojik ve katı kontrol boyutlarındaki değişkenliği çok az açıklamıştır. Katı kontrol ile pozitif ilişkili olması beklenen dikey bireycilik, herhangi bir bölgedeki her iki ebeveyn ile de anlamlı derecede ilişkili değildir. Her iki ebeveyn ile de pozitif ilişkili olması beklenen dikey toplulukçuluk ise sadece anneler için doğrulanmış, babalar için ise dikey toplulukçuluğun katı kontrol ile ilişkili olduğu gösterilmiştir.

Hipotez 6’da, ebeveynlerin eğitim seviyesinin hem psikolojik kontrol hem de katı kontrol ile negatif ilişkili olması beklenirken, sadece annelerin daha fazla eğitilmiş olmalarının daha az psikolojik kontrol ile ilişkili olduğu doğrulanmış; katı kontrolün ise her iki ebeveynin eğitim seviyesi ile ilişkisi bulunamamıştır.

Kültür İçi Karşılaştırmalar

Dikey bireycilik ve katı kontrol arasında pozitif bir korelasyon olduğunu öne süren hipotez desteklenmemiştir. Türkiye’nin her üç coğrafi bölgesinde tutarlı seyreden bir orta düzey dikey bireycilik ile diğer sonuç değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Dikey toplulukçuluk ile yüksek psikolojik kontrol arasında anneler için pozitif korelasyon olduğunu öne süren hipotez desteklenmiştir. Dikey toplulukçuluk düzeyi yüksek olan katılımcılar babalarını daha az hoşgörülü (katı kontrol düzeyi yüksek) olarak algılamıştır ki bu yukarıdaki argüman ile paralel bir mantık içerir ve bu bulgu da hipotez için bir destek olarak yorumlanabilir. Böylelikle, uluslararası sonuçların temel olarak Türkiye’deki bölgeler arası sonuçlarda tekrarlandığı söylenebilir.

Son hipotezde Türk ebeveynlerin eğitim düzeylerinin hem psikolojik kontrol hem de katı kontrol ile negatif ilişkili olacağı öne sürülmüştür. Bu ilişki sadece anneler ve psikolojik kontrol için doğrulanmıştır. Kabul düzeyi ile bir ilişkinin beklenmediği halde, babaların eğitim düzeyinin daha yüksek kabul ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Bunun Schaefer’in (1991) eğitim düzeyinin ebeveynlerin demokratik yetiştirme tutumlarıyla uyumlu olduğu söylenebilir. Ne var ki babaların eğitim düzeyinin her iki kontrol tarzı üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı bulunmuştur. Eğitim düzeyinin üç bölgede hayli değişim göstermiş olması ve en düşük eğitim seviyesi ortalamalarının Doğu’da ortaya çıkmasından dolayı, yüksek eğitim seviyesine sahip bir babanın, çocuğunun yetiştirilmesini anneye bırakan geleneksel baba imajından daha az etkilenmesi ve bu yüzden çocuğuna sevgisini gösterme konusunda kendini daha özgür hissetmesi beklenebilir.

Baba kabul düzeyi için bu varsayım, bölgenin bağımsız yordayıcı değeri olan batı bölgesi özellikleri ile de güçlenmiştir. Şöyle ki, batı bölgesi sadece yüksek eğitim seviyesine sahip değildir; aynı zamanda Avrupa’nın kültür ve mirası ile kuvvetli bağlarıyla, hem doğu bölgesinden, hem de son 25 yıldır doğudan göç akımına uğrayan metropol bölgeden daha “batılı”dır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2011c).

Diğer Faktörler

Spesifik olarak belirtilmemiş olması ile birlikte, babaların ebeveynlik tarzlarını yordayan iki değişken daha görülmüştür. Bunlardan birisi ailedeki toplam çocuk sayısıdır. Anneler için böyle bir ilişki söz konusu değilken, aile yapısı genişledikçe, babalar için her iki tip kontrol puanları yükselme eğilimi göstermiştir. Çocuk sayısının artmasıyla babanın otorite kurmakta zorlanacağını tahmin edebilirsek de bu ilişkinin daha fazla araştırılması gerekir.

Katılımcıların cinsiyetinin de, özellikle babaların ebeveynlik tarzları üzerinde, önemli etkilere sahip olduğu görülmüştür. Kadın katılımcılar erkek katılımcılara oranla, babalarını daha yüksek düzeyde kabul gösteriyor olarak algılamışlardır. Kadın katılımcılar aynı zamanda, babalarının daha az psikolojik kontrol kullandıklarını algılamışlar; ancak erkek katılımcılara kıyasla, her iki ebeveyninin de daha fazla katı kontrol kullandıklarını algıladıklarını bildirmişlerdir. Kız evlatların ebeveynlerinden daha fazla katı kontrol algıladıklarına dair bu bulgu, çocuk yetiştirme tutumları konusunda Türk alanyazınında da sıklıkla tekrarlanan bir sonuçtur (örn., Ataca ve Sunar, 1999; Ataca, Sunar ve Kağıtçıbaşı, 1996; Başaran, 1974; Sunar, 2009).

Bununla birlikte, Sunar'ın (2009) çalışmasında olduğu gibi, şefkat, kontrol, disiplin ve otonomiye inceleleyen daha derinlemesine analizlerden elde edilen sonuçlar, bu bulguyla uyumludur ve kız evlatların, erkek evlatlara kıyasla babalarının daha az psikolojik, fakat daha fazla katı kontrol uyguladıklarını algıladıklarını söylerler. Farklı ölçeklerin kullanılmasına rağmen, her iki çalışmada kullanılan, "kabul" ve "şefkat"; "psikolojik kontrol" ve "disiplin"; "katı kontrol" ve "otonomi" olarak adlandırılan kavramlar arasında bir takım paralellikler gözlenebilir. Sunar (2009), üç kuşağı incelediği çalışmasında, kız evlatların erkek evlatlara kıyasla babalarından daha fazla yakınlık/şefkat ve daha az disiplin algıladıklarını bulgulamıştır.

Ebeveynlerin ve çocuklarının cinsiyetlerine ilişkin bu bulgular, anne ve babalarla, onların kız ve erkek evlatları arasındaki ilişki tarzlarında oluşan farklılıkların altını çizmektedir. Yinelemek gerekirse, bu çalışma, erkek ve kız çocukların hem her iki kültürde hem de bölgeler arası bir miktar farklılaşmaya rağmen bir ülke içerisindeki farklı bölgelerde, annelerinden daha yüksek düzeyde bir kabul algıladıklarını göstermiştir. Buna karşın babalarından algıladıkları kabul düzeyinin ise bölge, babanın eğitim seviyesi ve çocuğun cinsiyeti gibi faktörlere bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini ortaya koymuştur. Farklı biçimlerde olsa dahi, her iki ebeveynin kontrol davranışının kültürel ve demografik etkenler ve çocuğun cinsiyeti ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Türkiye'nin Batı bölgesinde yaşamak, her iki ebeveynin de ortaya koyduğu düşük kontrol seviyeleri ile ilişkilidir; ancak eğitim seviyesi anne ve babaları farklı etkilemektedir. Eğitim düzeyi yüksek babalar, daha kabullenici olarak görülürken, eğitim düzeyi yüksek annelerin daha düşük psikolojik kontrol uyguladıkları görülür. EDÇBÖ-30 değerlendirmelerine göre çocuk sayısının annelerin ebeveynlik tarzı üzerinde bir etkisi bulunmamakla birlikte; babaları, kontrolün her iki türünü de daha fazla kullanmaya yönelttiği söylenebilir.

Çocuğun cinsiyetinin anne üzerinde görünen tek etkisi; annelerin kız çocuklarına karşı daha fazla katı kontrol uygulamaları iken, babaların da oğullarına oranla kızlarına daha fazla katı kontrol ve kabul, daha az psikolojik kontrol gösterdikleri ortaya konmuştur. Kısaca, kültürel ve demografik özellikler, babaların kabul düzeyini annelerinkinden daha fazla etkilerken, hem anneler hem de babalar için bu faktörler her iki kontrol tipini, kabul boyutuna kıyasla daha fazla etkilerler.

Türkiye'deki ekonomik gelişme, kentleşme, küreselleşme ve değer yargıları gibi unsurlara bağlı olarak ortaya çıkan bölgesel farklılıklara bakıldığında, bu süreçlerin ebeveynlik üzerindeki etkisinin temel olarak kontrol boyutu üzerinden gerçekleştiği söylenebilir. Birbirlerinin yansımaları olmaları dolayısıyla kabul boyutunda görülen anlamlı bölgesel farklılıklar bile, kontrol boyutundaki bölgesel farklılıklarla bir arada yorumlanmalıdır. Şöyle ki; kontrol düşükken kabul yüksek; kabul düşükken de kontrol yüksektir. Kabul ile kontrol arasında görülen bölgeler arası negatif korelasyonların, yönünden ziyade büyüklüğü dikkate alındığında, diğer bölgesel farklılıklarla birlikte yüksek ekonomik gelişim seviyelerinin, ebeveynlik kontrolünün kabul eksikliği olarak algılanma eğilimi ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Böylelikle bu bulgular, negatif korelasyonun evrensel olmayıp bireyselleşmeye bağlı olması savına zayıf olsa da bir destek sağlamaktadır.

Bu çalışmada kullanılan ölçeğin öngördüğü psikolojik/katı kontrol ayrımı tam olarak saptanamamıştır. Özellikle Türkçe çevirisinde, birçok maddesi her iki faktöre yüklendiğinde analizlerde kullanılamamıştır. Gelecekte bu konuyu irdelemeyi amaçlayan çalışmalarda iki kontrol boyutunu daha belirgin bir şekilde ayıran bir ölçeğin geliştirilmesi çok faydalı olur.

Coğrafi bölge ile babaların ebeveynlik tarzları arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Her iki ebeveyn cinsiyeti için, Batı bölgesinde yaşamının daha yüksek kabul ve daha düşük kontrol (her iki türü için de) ile ilişkili olduğu; Metropol ve İç-Doğu Anadolu bölgelerinde yaşamının ise bunun tersi bir ilişki oluşturduğu ortaya konmuştur. Babaların eğitim düzeyi daha yüksek kabul düzeyi ile ilişkili bulunurken, annelerin eğitim düzeyi daha düşük psikolojik kontrol ile ilişkili bulunmuştur. Daha fazla kardeş sayısının, babaların kontrol düzeyinin her iki türünü de daha yüksek düzeyde yordadığı gösterilmiştir.

Son olarak, dikey toplulukçuluğun, daha yüksek anne psikolojik kontrol düzeyi ile daha yüksek baba katı kontrol düzeyini belirlediği ortaya konmuştur. Katılımcı cinsiyetinin kadın olmasının, daha yüksek baba kabul düzeyini, daha düşük baba psikolojik kontrol düzeyini ve her iki ebeveyn için daha yüksek katı kontrol düzeyini yordadığı gösterilmiştir.

Sınırlar ve eksiklikler

Bu çalışmayı değerlendirirken, olası yorumları sınırlandıran birkaç faktörün göz önünde tutulmasında yarar vardır. Kültürlerarası eşdeğerliliği sağlamak adına EDÇ-BÖ-30 ölçeğinden bazı soruların çıkarılmak zorunda kalınması bu faktörlerin başında gelir. Bu problemten ötürü katı kontrol ile ilgili sonuçlara belirgin bir yorum getirmek zorlaşmıştır. Ayrıca bu ölçekten elde edilen veriler katılımcıların algılarını tespit etmeye yönelik olduğundan, elde edilen verilerin öğrencilerin algılamalarının gerçek uygulamalardan farklılaşabileceği göz ardı edilmemelidir.

Her ne kadar Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerini incelemek bu araştırmanın önemli bir katkısı olsa da, bölgelerin arasındaki sosyolojik farklılıklardan sadece ebeveynlerin yaşı, eğitimi, çocuk sayısı ve meslekleri gibi unsurlara bakılabilmektedir. Gelecekte yapılacak çalışmaların, etnik köken, mezhep, dindarlık gibi özellikleri de kapsamaya önemli bir katkı sağlayacaktır.

Sonuç

Bu çalışmanın en temel bulgusu; ekonomik gelişim, eğitim seviyesi ve bireycilik-toplulukçuluk yönelimlerdeki büyük farklılıklara rağmen, genç yetişkinlerin kabul ve kontrol algılarında yansıtılan çocuk yetiştirme yöntemlerinin, kabule kıyasla kontrol boyutunda çok daha değişkenlik göstermesi ile beraber, Türkiye ve ABD'de benzer örüntüler oluşturduğudur. Her iki ülkedeki katılımcılar kabul ile kontrol arasında negatif bir ilişki görmüşlerdir.

Bu çalışmanın en önemli katkısı, Türk kültüründe, özellikle ebeveynlerin kabul ve kontrol boyutlarını belirleyen faktörlerdeki bölgesel farklılıkları açıklığa kavuşturmasıdır. Sayıl ve Kındap-Tepe'nin (2012) vurguladığı gibi, önümüzdeki yıllarda yapılacak çalışmalarda bu farklılıkları ve bunların zaman içerisindeki değişimlerini daha kapsamlı araştırmak, Türkiye'de toplumsal ve gelişim alanında ebeveynlik üzerine çalışan bilim insanları için başlı başına önemli bir mesele olacaktır.

Kaynaklar

- Anamur, Z. N. (1998). *Individualism-collectivism, self-concept and sources of self-esteem*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Ataca, B. ve Sunar, D. (1999). Continuity and change in Turkish urban family life. *Psychology and Developing Societies*, 11(1), 77-90.
- Ataca, B., Sunar, D. ve Kağıtçıbaşı, C. (1996). Variance in fertility due to sex-related differentiation in child-rearing practices. H. Grad, A. Blanco ve J. Georgas, (Ed.) içinde, *Key issues in Cross-cultural Psychology*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Aunola, K., Nurmi, J. E., Onatsu-Arivilommi, T. ve Pulkkinen, L. (1999). The role of parents' self-esteem, mastery-orientation and social background in their parenting styles. *Scandinavian Journal of Psychology*, 40, 307-317.
- Ayçiçeği-Dinn, A. ve Caldwell-Harris, C. L. (2011). Individualism-collectivism among Americans, Turks and Turkish immigrants to the U.S. *International Journal of Intercultural Relations*, 35, 9-16.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development*, 67, 3306-3319.
- Başaran, F. (1974). *Psikososyal gelişim: 7-11 yaş çocukları üzerine yapılan bir çalışma*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayını.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75(1), 43-88.
- Caldwell-Harris, C. L. ve Ayçiçeği, A. (2006). When personality and culture clash: The psychological distress of allocentrics in an individualist culture and idocentrics in a collectivist culture. *Transcultural Psychiatry*, 43(3), 331-361.
- Campbell, F. A., Goldstein, S., Schaefer, E. S. ve Ramey, C. T. (1991). Parental beliefs and values related to family risk indicators, educational intervention, and child academic competence. *Early Childhood Research Quarterly*, 6, 167-182.
- Chao, R. K. (1994). Beyond parental control and authoritarian parenting style: Understanding Chinese parenting through the cultural notion of training. *Child Development*, 65, 1111-1119.
- Chiou, J. S. (2001). Horizontal and vertical individualism and collectivism among college students in the United States, Taiwan, and Argentina. *Journal of Social Psychology*, 141(5), 667-78.
- Chirkov, V. I., Ryan, R. M., Kim, Y. ve Kaplan, U. (2003). Differentiating autonomy from individualism and independence: A self-determination theory perspective on internalization of cultural orientations and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 97-110.
- Çatay, Z., Allen, R. ve Samstag, L. W. (2008). Maternal regulation strategies in the United States and Turkey: A brief report. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 39(5), 644-649.
- Çukur, C. Ş., de Guzman, M. R. T. ve Carlo, G. (2004). Religiosity, values, and horizontal and vertical individualism-collectivism: A study of Turkey, the United States, and the Philippines. *The Journal of Social Psychology*, 144(6), 613-634.

- Devlet Planlama Teşkilatı ve Pamukkale Üniversitesi. (2004). *Kentsel ekonomik araştırmalar sempozyumu*. Ankara.
- Earley, P. C. ve Gibson, C. B. (1998). Taking stock in our progress on individualism-collectivism: 100 years of solidarity and community. *Journal of Management*, 24(3), 265–304.
- Eşiyok, A. B. ve Sekmen, F. (2012). *Türkiye ekonomisinde bölgesel gelişmişlik farklılıkları, Doğu Anadolu'nun bölgesel gelişmedeki yeri ve çözüm önerileri*. Ankara: Türkiye Kalkınma Bankası A. Ş. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Müdürlüğü.
- Fiske, A. P. (2002). Using individualism and collectivism to compare cultures—A critique of the validity and measurement of the constructs: Comment on Oyserman et al. *Psychological Bulletin*, 128(1), 78–88.
- Fişek, G. (1982). Psychopathology and the Turkish family: A family systems theory analysis. Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.), *Sex roles, family and community in Turkey* içinde (121–132). Bloomington: Indiana University Press.
- Gao, W. Chen, M. ve Li, Y. (2015). Descriptive norms influence reactions to anger-related moral events. *Asian Journal of Social Psychology*, 19(1), 31–39.
- Gecas, V. ve Nye, F. I. (1974). Sex and class differences in parent-child interaction: A test of Kohn's hypothesis. *Journal of Marriage and the Family*, 36(4), 742–749.
- Göregenli, M. (1997). Individualist-collectivist tendencies in a Turkish sample. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 28(6), 787–794.
- Greenfield, P. M., Keller, H., Fuligni, A. ve Maynard, A. (2003). Cultural pathways through universal development. *Annual Review of Psychology*, 54, 461–490.
- Grolnick, W. S. ve Pomerantz, E. M. (2009). Issues and challenges in studying parental control: Toward a new conceptualization. *Child Development Perspectives*, 3(3), 165–170.
- Harwood, R. L., Schoelmerich, A., Schulze, P. A. ve Gonzalez, Z. (1999). Cultural differences in maternal beliefs and behaviors: A study of middle-class Anglo and Puerto Rican mother-infant pairs in four everyday situations. *Child Development*, 70, 1005–1016.
- Hoffman, L. W. (1987). The value of children to parents and childrearing patterns. *Social Behaviour*, 2(3), 123–141.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations (2.baskı)*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: International differences in work-related values*. Beverly Hills, CA: Sage.
- İmamoğlu, E. O. (1987). An interdependence model of human development. Ç. Kağıtçıbaşı, (Ed.), *Growth and progress in cross-cultural psychology* içinde (138–145). Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Inelmen, K. V. O. (1996). *Relationship of sex-role orientation to two measures of self-esteem*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1997). Individualism and collectivism. J. W. Berry., M. H. Segall ve C. Kağıtçıbaşı (Ed.), *Handbook of Cross-Cultural Psychology, Vol 3*. içinde. Boston: Allyn and Bacon.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1982). Old-age security value of children: Cross-national socio-economic evidence. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 13, 29–42.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Family, self and human development across cultures: Theory and applications*. (Revised Second Edition). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). Kültür ve ana babalık: Kuram ve uygulama çıkarımları. M. Sayıl ve B. Yağmurlu (Der.) *Ana babalık: Kuram ve araştırma* içinde (61–80). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç., Sunar, D. ve Bekman, S. (2001). Long-term effects of early intervention. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 22, 333–361.
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). *İllerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırması (SEGE-2011)*. Ankara: Bölgesel Gelişme Uyum Genel Müdürlüğü.
- Khaleque, A. ve Rohner, R. P. (2002). Perceived parental acceptance-rejection and psychological adjustment: A meta-analysis of cross-cultural and intra-cultural studies. *Journal of Marriage and Family*, 64, 54–64.
- Lau, S. ve Cheung, P. C. (1987). Relations between Chinese adolescents' perception of parental control and organization and their perception of parental warmth. *Developmental Psychology*, 23(5), 726–729.
- LeCompte, G., Özer, A. ve Özer, S. (1978). Üç sosyo-ekonomik düzeyde, Ankaralı annelerin çocuk yetiştirme tutumları: Bir ölçek uyarlaması. *Psikoloji Dergisi*, 1, 5–8.
- Maccoby, E. E. ve Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. P. Mussen ve E. M. Hetherington (Ed.), *Handbook of Child Psychology, Volume IV: Socialization, personality, and social development* (4. baskı) içinde (1–101). New York: Wiley.

- Miller, D. R. ve Swanson, G. E. (1958). *The changing American parent: A study in the Detroit area*. New York: Wiley.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2011). 15 Mayıs 2011, www.meb.gov.tr/stats/apk2001ing/section_4/ CompulsoryEducation1.htm.
- Oishi, S., Diener, E., Lucas, R. E. ve Suh, E. (1999). Cross-national variations in predictors of global life satisfaction: A goal based approach. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25, 980–990.
- Oyserman, D., Coon, H. M. ve Kimmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: Evaluation of theoretical assumptions and meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 128, 3–72.
- Pehlivanoğlu, P. (1998). *Differences in Turkish parenting practices due to socioeconomic status and sex of the child*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Putnick, D. L., Bornstein, M. H., Lansford, J. E., Chang, L., Deater-Deckard, K., Di Giunta, L., . . . Bombi, A. S. (2012). Agreement in mother and father acceptance-rejection, warmth, and hostility/rejection/ neglect of children across nine countries. *Cross-Cultural Research*, 46(3) 191–223. doi: 10.1177/1069397112440931
- Rohner, R. P. ve Britner, P. A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research*, 36(1), 16–47.
- Rohner, R. P. ve Pettengill, S. M. (1985). Perceived parental acceptance-rejection and parental control among Korean adolescents. *Child Development*, 56, 524–528.
- Rollins, B. C. ve Thomas, D. L. (1979). Parental support, power, and control techniques in the socialization of children. W. R. Burr, R. Hill, F. I. Nye ve I. I. Reiss (Ed.), *Contemporary theories about the family: Research based theories (Cilt 1)* içinde (317–364). New York: Free Press.
- Rudy, D. ve Grusec, J. E. (2006). Authoritarian parenting in individualist and collectivist groups: Associations with maternal emotion and cognition and children's self-esteem. *Journal of Family Psychology*, 20(1), 68–78.
- Rudy, D. ve Grusec, J. E. (2001). Correlates of authoritarian parenting in individualist and collectivist cultures and implications for understanding the transmission of values. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(2), 202–212.
- Sayıl, M. ve Kindap-Tepe, Y. (2012). Ana babanın kontrol davranışları ve ergenlik. M. Sayıl ve B. Yağmurlu (Ed.), *Ana babalık: Kuram ve araştırma* içinde (329–362). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Schaefer, E. S. (1965). Children's reports of parental behavior: An inventory. *Child Development*, 36, 413–424.
- Schaefer, E. S. ve Edgerton, M. (1985). Parent and child correlates of parental modernity. I. E. Sigel (Ed.), *Parental belief systems: Psychological consequences for children* içinde (287–318). Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.
- Schaefer, E. S. (1991). Goals for parent and future-parent education: research on parental beliefs and behavior. *The Elementary School Journal*, 91(3), 239–247.
- Schludermann, E. H. ve Schludermann, S. M. (1988). *Children's report of parent behaviour inventory (CRPBI-30) for older children and adolescents* (Technical Report). University of Manitoba, Department of Psychology: Winnipeg, MB, Canada.
- Sherman, J. ve Harris, E. (2012). Social class and parenting: Classic debates and new understandings. *Sociology Compass*, 6(1), 60–71.
- Singelis, T. M., Triandis, H. C., Bhawuk, D. P. S. ve Gelfand, M. J. (1995). Horizontal and vertical dimensions of individualism and collectivism: A theoretical and measurement refinement. *Cross-Cultural Research*, 29(3), 240–275.
- Soenens, B. ve Beyers, W. (2012). The cross-cultural significance of control and autonomy in parent-adolescent relationships. *Journal of Adolescence*, 35, 243–248.
- Soenens, B. ve Vansteenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of self-determination theory. *Developmental Review*, 30, 74–99.
- Sunar, D. (1999). Culture and gender influences on self-concept and the bases of self-esteem: Four Turkish studies. W. J. Lonner, D. L. Dinnel, K. K. Forgyas ve S. A. Hayes (Ed.) *Merging past, present, and future in cross-cultural psychology: Selected proceedings of the 14th International Congress of the International Association for Cross-Cultural Psychology* içinde (387–395). Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Sunar, D. (2002). Change and continuity in the Turkish middle class family. E. Özdalga ve R. Liljestrom (Ed.), *Autonomy and dependence in family: Turkey and Sweden in critical perspective* içinde. İstanbul: Swedish Research Institute.
- Sunar, D. (2009). Mothers' and fathers' child rearing practices and self-esteem in three generations of urban Turkish families. Bekman, S. ve Aksu-Koç, A. (Ed.), *Perspectives on human development, family and culture* içinde (126–139). New York: Cambridge University Press.

- Triandis, H. C. (1995). *Individualism and collectivism*. Boulder, CO: Westview Press.
- Triandis, H.C., Chen, X.P. ve Chan, D. K. S. (1998). Scenarios for the measurement of collectivism and individualism. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 20, 275–289.
- Triandis, H. C. ve Gelfand, M. J. (1998). Converging measurement of horizontal and vertical individualism and collectivism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(1), 118–128.
- Triandis, H. C. (2001). Individualism-collectivism and personality. *Journal of Personality*, 69, 907–924.
- Türkiye İstatistikleri Kurumu (2011a). *Evllenme ve Boşanma İstatistikleri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2011b). *Tarım İstatistikleri Özeti*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2011c). 15 Mayıs 2011, http://www.turkstat.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=38&ust_id=11.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2013). *Seçilmiş Göstergelerle Niğde*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.
- Voronov, M. ve Singer, J. A. (2002). The myth of individualism-collectivism: A critical review. *The Journal of Social Psychology*, 142(4), 461–480.
- Yağmurlu, B. ve Sanson, A. (2009). Acculturation and parenting among Turkish mothers in Australia. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40, 361–380.